

Květa KRÍŽOVÁ

1

2

Autorkou všech fotografií je Květa Krížová.

Obr. 1. Zahradky (okres Česká Lípa), zámek, stav před požárem. Objekt využívala jako školicí středisko (s ubytováním a restaurací) pražská Karlova univerzita. Ze zámku se v našich depozitářích zachovala pozoruhodná sbírka obrazových děl, grafiky, kresby a dalších uměleckých předmětů.

Obr. 2. Zahradky (okres Česká Lípa), zámek, stav po požáru v roce 2003. Existence zámecké sbírky je pádným důvodem k rychlé rekonstrukci objektu a jejímu zpřístupnění v místě původu.

Po ukončení studia na Filozofické fakultě jsem s jistotou – i když jen základní studijní a praktickou zkušeností v oboru – nastoupila v roce 1973 do Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody, který v té době vedl historik umění Vladimír Novotný. Oddělení, jehož náplní byla péče o fond státních hradů a zámků, se tehdy nazývalo *oddělení kulturního využití*. Až mnohem později (po roce 1989) získalo patřičné věcné označení *oddělení hradů a zámků*. S vděčností vzpomínám na řadu starších kolegů, kteří nám mladým nezištně poskytovali odborné rady a pomoc. V první řadě na moudrého a bodrého dr. Josefa Hobzka, dále dr. Jaroslava Herouta, prof. Huga Rokytu, dr. Zdeňka Štrejna, dr. Ivana Muchku a mnohé další. Přátelské ovzduší panovalo ve fotooddělení pod vedením Vladimíra Hyhlíka, za jehož aktivní účasti spolu s Čestmírem Šílou, Milanem Posseltem a s naší asistencí se tehdy zdokumentovala řada zámeckých interiérů a jejich sbírek. Ráda vzpomínám na pracovní pobyty na zámcích Orlík, Blatná, Mnichovo Hradiště a dalších objektech, kde se detailně fotografovalo k obecnému prospěchu našemu i regionálních památkových ústavů. Byla to výborná příležitost blíže se se-

známit s rozsáhlými cennými historickými sbírkami. Zvláštní péči jsme přitom věnovali obrazovým souborům.

Byla to však i nemilá doba. Nadřizení z Ministerstva kultury prosazovali takzvané vyřizovací akce (vyřazování „nadbytečných, nehodnotných, nevhodných a poničených předmětů“ ze sbírek hradů a zámků), deklarovali zřizování takzvaných vstupních historických expozic s tendenčním ideologickým zaměřením, usilovali o „deglorifikaci bývalých majitelů“. Z návštěvních tras byly odstraňovány některé části historických sbírek, zvláště rodových portrétních galerií (například na Hluboké, Hrádku u Nechanic a dalších), pro veřejnost se uzavíraly zámecké kaple (například v Náchodě). Z politických důvodů byly kontrolovány průvodcovské texty i jejich přednes. Někteří z kolegů se účastnili těchto akcí aktivně, pro několik málo dalších nebylo snadné se jich vyvarovat. Tím spíše je třeba ocenit ty, kteří se nezapojovali a akce odmítali. V ústavu tehdy zasedala takzvaná rekatgorizační komise, která na základě politické vůle zařazovala památky do tří kategorií. Církevní památky se většinou propadaly do nižších kategorií, zatímco dělnické se tendenčně povyšovaly. Do komise zvolili i některé významné historiky umění. Měnily se dokonce i ná-

3

4

5

6

zvy památkových objektů. Za nevhodné bylo považováno označení svatých, a tak se z kostela sv. Kláry stala pouhá Klára. Slavnou sbírku sv. Jiří na Konopišti přejmenovali na expozici *Rytíř a drak*. Pokud byly hradní a zámecké kaple nedílnou součástí návštěvního prohlídkového okruhu, uvažovalo se alespoň o odstranění lavic z jejich interiéru (Konopiště). Mnoho času bylo marně věnováno prognostickým studiím v oboru. Stálo by jistě za to zjistit, nakolik se ještě, a zda vůbec, nějak shodují s dnešní realitou.

Řada objektů podlehla zhoubným požárům, jiné zlovůli místních činitelů. Nenahraditelnou ztrátou byla likvidace barokního špitálu v Duchcově, pražského nádraží Těšnov, zámků Plandry a v Mimoní, z nichž se dochovaly cenné historické soubory mobiliáře. Požár zničil orientální sbírky na zámku v Benešově nad Ploučnicí, těžce postihl zámek Stráž pod Ralskem a před několika lety i zámek v Zahrádkách u České Lípy. V případě nedávného požáru na hradě Pernštejn byly zničeny cenné svozové sbírky – což znamená ztrátu části historie Moravy. Žádat během 70. let automobil na služební cesty bylo obtížné, ústav měl k dispozici pouze jeden, většinou rezervovaný pro vedení. Putování po památkách bylo tak zdlouhavější, nicméně prožitek z cest mnohdy intenzivnější.

Dr. Josef Hobzek mne vedl k systematickému studiu archivních materiálů. Díky tomu jsem velmi brzy mohla získat ucelené i konkrétnější informace o konfiskacích sbírek, jejich pohybu a následném uložení. Během let mi byla přidělována agenda úředních dotazů našich i zahraničních badatelů ohledně identifikování některých ztracených uměleckých sbírek a děl malířů, jimž například byly chystány monografické studie či výstavy. Mnohdy složité hledání detektivního charakteru přinášelo zajímavé poznatky, výsledky i pracovní uspokojení. Z Ministerstva kultury se mi zároveň podařilo získat pro náš ústav obsáhlý a cenný soubor takzvaných černých inventárních knih. Šlo o prvý soupis historického mobiliáře na českých i moravských hradech a zámcích po konfiskacích. Na ministerstvu byl plánován jeho odvoz do sběrných surovin. S pomocí těchto přehledů jsem si vytvořila pracovní kartotéku svozů a rozvozů, která byla k dispozici i kolegům. Nejednou a nemoudře se tehdy řešil osud zajímavých historických celků. Z rozhodnutí ministerských nadřízených se bohužel některé cennosti ocitly v zahraničí (například obrazová sbírka rodu Uhlířů). Objevila se žádost Rakušanů o získání takzvané Hohenemské obrazárny. Na půdě ústavu se mi podařilo svolat jednání za účasti specialistů z Ústavu teorie a dějin umění Akademie věd, Národní galerie

Obr. 3. Doksy (okres Česká Lípa), zámek, slouží dnes jako odborné učiliště. Zachovala se cenná část původní zdejší zámecké sbírky. Objekt leží v místě vyhledávaném turisty a nabízí se možnost zámek i s parkem zpřístupnit veřejnosti.

Obr. 4. Vřtisek u Holan (okres Česká Lípa), hrad a zámek, který leží uprostřed uzavřené mufloní obory. V muzejním depozitáři se zachovala část zdejší cenné historické sbírky lovecké zbroje. Po šetrné obnově objektu by bylo možné uvažovat o jeho zpřístupnění.

Obr. 5. Lipová u Šluknova (okres Děčín), zámek. Po restituci a prodeji se objekt dnes nachází v katastrofálním stavu. Leží v malebném přírodním prostředí blízko frekventovaného hraničního přechodu a je případem pro památkovou inspekci. Jeho záchrana by ještě byla reálná. Ze sbírek památkových objektů i muzeí regionu tu lze v budoucnu připravit atraktivní expozici.

Obr. 6. Česká Lípa, tzv. Červený dům u hradu Lipý, prozatím slouží jako muzejní depozitář a pracovny. Objekt s bohatou renesanční sgrafitovou výzdobou se přímo nabízí k expozičnímu využití a zapojení do prohlídkového okruhu tamního hradního areálu. Muzeum zatím nemá k dispozici náhradní prostory.

a dalších institucí. Ve vzájemné shodě byla žádost zamítnuta a doporučeno soustředění, restaurování a publikování tohoto cenného obrazového souboru. I přes nepřízeň některých kolegů se všeho podařilo dosáhnout, i když až za řadu let. V souvislosti s odborným zpracováním hohenemské sbírky a vydáním jejího katalogu jsem posléze z Vorarlbergu obdržela pozvání ke kratšímu pracovnímu studijnímu pobytu. Tehdejší vedení ústavu však mou žádost o zahraniční cestu rezolutně odmítlo. Dvakrát za dobu působení v ústavu rozhodovalo někdejší vedení o mém propuštění. Důvody byly z dnešního pohledu banální – má stížnost ve věci bývalých nepořádků v depozitářích jednoho z východočeských státních zámků a situace kolem podpisů anticharty. V obou případech se mne zastali charakterní kolegové dr. František Skřivánek a dr. Čestmír Císař. Díky jejich aktivní přimluvě mne tehdejší vedení „nechalo na pokoji“.

Vedle studia archivních fondů – inventářů hradů a zámků – jsem se věnovala dokumentaci a hodnocení zachovaných zobrazení historických interiérů období 19. století. Za podporu této činnosti vděčím především doc. O. J. Blažičkovi. S poukazem na skutečnost, že vyobrazení interiérů byla historiky umění do té doby zcela opomíjena a přezírána, mne nabádal k jejich studiu. Ze zajímavějších pracovní agendy mohu připomenout bohužel naprázdno realizovaný úkol dokumentace opomíjených zámeckých objektů. Někdejší ministr navštívil do té doby zničený a nově obnovený zámek v Liběchově, který ke své expozici vhodně využilo Náprstkovo muzeum Národního muzea. Z Ministerstva kultury vzápětí přišlo zadání dokumentovat zneužívané památkové zámecké objekty a věnovat se jejich záchraně. Ujala jsem se části severočeské oblasti a pořídila dokumentaci řady cenných historických staveb – mezi jinými zámky Doksy, Horní Police, Lipová, Markvartice, Stvoilínky, Sukorady, Šluknov, Vřesek, Velký Valtínov a dalších. Několik těchto objektů chátrá dodnes a osud Liběchova je nyní po restituci a následném odvozu sbírek Národního muzea nejistý. Agendě nevyužitých památek se svědomitě a intenzivně věnovala kolegyně Jarmila Radová. Vážím si jejich pracovních aktivit a lituji, že zde nepracuje i nadále.

Jiným úkolem, kterým byl v 70. letech minulého století pověřeni někteří kolegové, bylo vypracování vzorových sylabů pro významnější kulturní památky. Podrobněji jsem se tak mohla seznámit se stavební historií a bohatými sbírkami zámků Krásný Dvůr a Telč. V době, kdy se začala společenská situace povolna měnit a uvolňovat, bylo již možné začít kompletovat, vystavovat a průběž-

ně i publikovat sbírky uložené v dosud nepřístupných depozitářích. Byl to kromě jiných také případ někdejší rozptýlené severočeské sbírky rodu Clary-Aldringenů, vystavené posléze v prostorách jízdního teplického zámku a z větší části navrácené zpět na kmenový objekt. Časopis Památky a příroda publikoval obsáhlejší texty o obrazovém souboru Schwarzenbergů na zámku Orlík, někdejší sbírce Kinských na zámku v Kostelci nad Orlicí, souboru uměleckých předmětů z Valdštejnského paláce v Praze a dalších. V nakladatelství Panorama se podařilo vydat publikaci věnovanou zobrazení historických interiérů ze zámeckých sbírek. Odborně zajímavá byla spolupráce na připravě monografií několika pražských paláců, na kapitolách věnovaných jejich sbírkám a interiéřům. Jednalo se například o Valdštejnský, Thunovský, Fürstenberský a Nostický palác.

O spolupráci na takzvaných zemských výstavách požádali i rakouští kolegové. V souvislosti s výstavou ve Weitře tak došlo u nás i v Rakousku k publikování zprávy a katalogu zapomenuté a rozptýlené obrazárny Fürstenbergů. Sběrka se uplatnila v prostorách takzvaného Královna paláce na Křivoklátsku. Zároveň byly identifikovány další exponáty pro řadu jiných výstavních akcí. Ve vzájemné spolupráci byla na rakouském zámku Schallaburg organizována expozice na téma historický interiér v dobových zobrazeních. Spolupráce a pracovní setkání s dvorním radou dr. Gottfriedem Stanglerem a Mgr. Dagmar Kunertovou patřily vždy k příjemným profesním zážitkům. Posledním z nich byla spolupráce na výstavě v rakouském Heldenbergu v Kleinwetzdorfu, kam byly zapůjčeny památky související s osobností slavného vojevůdce, polního maršála Radeckého. Kulturní oddělení rakouského velvyslanectví mi mezitím zajistilo stipendijní pobyt ve Vídni za účelem studia historických interiérů tamních šlechtických městských rezidencí. Jako kurátorům nám již bylo dovoleno doprovázet při zápujčkách některá významnější obrazová díla ze sbírek státních hradů a zámků na zahraniční výstavy do Německa, Rakouska, Itálie i dalších zemí. Šlo například o velké výstavní projekty jako *1648 – Krieg und Frieden in Europa* v Münsteru a Osnabrücku, *Silber und Gold* v Mnichově či *I Madruzzo e l'Europa, 1539–1658* v Trentu a další. Posléze se ani naše zdejší větší výstavní akce, jako například *Rudolf II., Sláva barokní Čechie, Valdštejn*, v poslední době *Biedermeier* a mnohé další neobešly bez exponátů ze sbírek památkových objektů. Znamenalo to věnovat se nejen vyhledání těchto uměleckých předmětů, ale zároveň napsat doprovodné texty a připravit odborný popis pro katalogy.

Za odborně nejzajímavější, ač pracovně nejnáročnější v rámci aktivit oddělení hradů a zámků, považuji přípravu a realizaci nových interiérových instalací. Vždy přitom jde nejen o vyhledání původních souborů historického mobiliáře v depozitářích, jejich zhodnocení a vystavení, ale i vypracování průvodcovských textů a doprovodných publikací. Každoročně se podaří zpřístupnit několik set cenných historických předmětů uložených do té doby v nepřístupných depozitářích. Nové interiérové instalace vznikly například na zámcích Děčín, Grabštejn, Krásný Dvůr, Letohrad, Litomýš, Náchod, Trója, Šluknov, Telč, na hradech Křivoklát, Pecka, Svojanov a jinde.

I když se mi později nabízela možnost změnit zaměstnání a věnovat se například speciálně historickým obrazovým galerijním sbírkám 19. století, nelituji času stráveného v památkovém ústavu. Práce zde je pestrá a zajímavá, stejně jako sbírky památkových objektů. Zažila jsem v tomto ústavu řadu změn, řadu ministrů kultury, nelehké doby i zcela nedávno jedno období z nejhorsích, kdy byla ohrožena existence oboru jako celku. Z této pohromy se však ústav nevzpamatoval dodnes. S obavou tak hledím do budoucna, zvláště pokud jde o uchování celistvosti historických interiérů a cenných sbírek hradů a zámků. Památková péče byla a bohužel stále je oborem, do něhož se promítá soudobá společenská situace. Na místo někdejších ideových tlaků nastupují dnes zájmy ekonomické povahy, snaha o zisk. Obecně to kultuře, a zvláště pak památkám nesvědčí.